

Író, az Idő markában

Sütő András hetvenötödik születésnapjára

Az Idő markában vagyunk mindnyájan, örömteljes percek és életveszélyes pillanatok közepette. Olykor talán szeretnénk mint Faust megállítani az időt, máskor meg szívesen siettetnénk a ránk nehezülő időszakokat. Sütő András, Erdélyben, Marosvásárhelyen élő író ezernyi veszélyben élt az elmúlt évtizedekben: a Hatalom üldözőttje, kiszolgáltatottja volt. Sőt a marosvásárhelyi véres pogromnak 1990. március 19-én rettenetes bántalmazottja, aki súlyosan megsérülve került klinikákra. Sütő András érezte a szülőföld parancsát: hazatért, írt és ír Marosvásárhelyen, mert „úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk.”

Marosvásárhely és Kecskemét nincsenek messze egymástól. Nemcsak szellemi szálak kötik össze a két várost, hanem „hivatalosan” is testvérvárosok. Évek óta küldöttségek keresik fel egymást, baráti társaság alakult, irodalmi, művészeti kapcsolatok épültek ki. Most csak néhány emléket, találkozást idézzünk fel a hetvenöt éves Sütő András köszöntve. 1971. május 29-én Sütő András a Kecskemét melletti Lakitelken lépett fel irodalmi estjén – nem sokkal az *Anyám könnyű álmot ígér* című regénye, naplójegyzetei megjelenése után. A Kriterionnál megjelent kötet fedőlapján az előtérben a fiatal író alakja látszik, háta mögött pedig a mezősi, a pusztakamarási táj. Én is ott voltam a lakitelki esten, majd másnap Kecskeméten újra találkoztunk, ekkor a *Rigó* és *apostol* című esszéket dedikálta nekem. Sohasem felejttem el az *Anyám könnyű álmot ígér* című vallomáskötetének azt a fejezetét, melyben „az anyanyelv diribdarabjai” közé született kisgyerek – a későbbi író – Arany János Toldiját felidézi, hiszen benne „nyelvünk erdőzúgását” hallotta. Szülőfalujában, Pusztakamaráson, a kicsiny magyar közösségben – a román többségben – sorsdöntő volt a Toldi olvasása, melyben a magyar nyelv szépségét és erejét vette észre. „A kihalást elkerültük”, – írta. Szavai birtokában úgy érezte magát, „mint az álruhás királyfi, akinek titkos küldetése van: megváltani a senyedő nyelvet újabb vásári pofonok árán is...” *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* címmel később nagyszerű esszéregényt írt az anyanyelvről, a magyar nyelvről László unokájának, akire Szavaink Nagyfejedelemsége vár, ahol Arany János feltámasztotta a „szó-pogromok vérmezőin” a halott igéket. És ahol Petőfi és József Attila „vérfoltos madárserege csiripol e kis kalitkában.”

Sütő András hamar kapcsolatba került a kecskeméti *Forrás* folyóirattal. 1970 júniusában a zsögödi Nagy Imre erdélyi festőművészről írt. 1972-ben a júliusi-augusztusi számban olvashatjuk a Kemény János ravatalánál elmondott beszédét, melyben búcsúzott az „erdélyi magyar irodalom mindenkor legnagyobb mecénásától”. Kemény János hozta létre az *Erdélyi Helikon* írói közösséget, a Múzsák ligetét, mesehősként Boldogságországról beszélve, küzdve a kor Heródeseivel. Önéletrajzi regényciklusát befejezetlenül hagyva – mindig csak az erdélyi magyarságban, művészetben, irodalomban, Helikonban gondolkodott. Sütő András nagyon nagy szeretettel idézi a marosvásárhelyi *Új Élet* szerkesztőségében dolgozó barátot, munkatársat, a hajdani fejedelmek leszármazottját. (Egy kedves pillanatot, mi, kecskemétiak is megfigyelhetünk 1970. augusztus 22-én a szerkesztőségben.) A Kemény János ravatalánál elmondott Sütő András-beszéd később *Az Idő markában* című kötet „kopjafái”, búcsúzó írásai között olvasható. A következő Sütő András-írás, amely a *Forrás*ban megjelent: többszörösen is érdekes, figyelemre méltó. Ha jól emlékszem, az akkori eléggé lezárt földrajzi és szellemi határokon valahogy átjutott egy kis füzetben napvilágot látott emlékbeszéd, mely aztán a *Forrás* 1973. januári-februári számában jelent meg. Az elmondás időpontját a Sütő András-írás után olvashatjuk: „Nagyenyed, 1972. október 15.” A másik jelentős irodalmi szempont: a két „nagyenyedi” írás esetleges összevetése, a korábbi emlékbeszédé és a későbbi „Nagyenyedi fügevírág” címmel – a Bethlen-kollégium kapujában – megjelent, az egész életmű egyik kiemelkedő esszéje.

(Kötetcím is: *Nagyenyedi fügevírág*, esszék, tűnődések, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978.) A *Forrás*ban lévő nagyenyedi emlékbeszéd egyértelműen jobban kötődik a valóságos helyzethez, az előszóban megfogalmazottakhoz: „Kedves barátaim, kedves ifjúság, hadd tegyem hozzá, igen tisztelt Bethlen Gábor Fejedelem Uram! – (taps, miközben:) – Onnan néz ránk szemből, hadd köszöntsük őt...” Ezzel ellentétben a Nagyenyedi fügevírág – a Bethlen-kollégium kapujában – általánosabb résszel kezdődik, az előbeszédétől elfordulva, a leírt szöveg követelményeit megtartva, és sajátos személyességgel, vallomásossággal folytatva. („Az ember hasznos élete, akár a gabonamagvaké, azzal a törvényszerű – rendszerint mégis váratlan s némelykor a boldogsághoz hasonlatos fordulattal indul, hogy a mindenkor szolgálatos kezek begyűjtik. Behordják valahová az eszmék szérűre...” – „Lószekérrel indultam, könnycsordulásig szorongással telve, és – báróként persze. Szegényparaszti sarjadék állapotomban el se indulhattam volna.”) Visszatérve a *Forrás*ban megjelent nagyenyedi beszédre, ott egyértelműen megfigyelhetjük a pillanat időszerű szavait („mai nap”, „volt kisdíák”, felkérés a „szónoklatra”, „örömmel és meghatottan igyekszem eleget tenni ennek a kérésnek”), az általánosabb mondanivalót Bethlen Gáborról, a legnagyobb erdélyi fejedelemtől. („Bethlen Gábor Európa egyik legnagyobb gondolkodója, hadvezére és politikusa, akivel minden korabeli európai nagyhatalom számot vetett...”) Majd a szónok Sütő András a kollégium szelleméről, az itt nevelt-tanított ifjúságról, gyerekekről, „tűzfelélőskökről” és a fügevírág példájáról beszélt. A *Nagyenyedi fügevírág*ban pedig az író az esszéstílus szeszélyes váltásaival él: személyes emléket idézve („A vánszorgó szekéren, fülemben a Ószáguldás’ légsurrogásával, más, idegen világok felé távolodtam.”), Bethlen Gábor szobra felé fordulva megszólítja a hajdani Fejedelmet („Azt kérni Nagyságod, mi szél merészelt engem Kegyelmed magas színe elé hozni...”), időszerű mondanivalót rejtve a Bethlenhez szóló részben („Mit mondjak, Uram! Ájtatosan meghirdetett jogaink egyebekben is mint akasztott emberek lógnak szederjes orcával az útmenti fákon”) stb.

A *Forrás* 1977. májusi-júniusi számában különösen fontos Sütő András-anyag olvasható. A borító második oldalán az író kézirása látható: „Tartós, szép emlékem a kecskeméti látogatás, a Forrásnak – egész munkaközösségének – irántam tanúsított – baráti figyelme, valamint a lakitelki találkozó, mikor is újra kiderült: a közös gond – az irodalomnak is arany-abroncsa. Szívből üdvözlöm ezúttal is Marosvásárhelyről a Forrás szerkesztőit. MV. 1977. III. 15. Sütő András.” A 3. oldalon Sütő András arcképe látható, és az Ablonczy Lászlóval 1977. március 15-én Marosvásárhelyen készített interjú: *Az írás megbékítő hatalma* címmel (Sütő Andrással tűnődve az idő felett). Többek közt így vall az író: „Írói tapasztalataim is gyarapodtak persze. Egyiknek tekinthető, hogy a gondolat és a cselekvés egységének megteremtése milyen retentő nehéz a színpadon. Hogy a gondolat elragadhat a prózában, elragadhat a regényben, de nagyon veszélyes a színpadon, ha felbillen a gondolat és a cselekvés egyensúlya.” Az interjú után két oldalon nyolc kép, fotó látható Sütő András családjáról, az *Anyám könnyű álmot ígér* című önéletrajzi regényének alakjairól, esküvői csoportkép és részletek kinagyítása.

Az író Sütő András „jelen” volt a kecskeméti Katona József Színházban is. A *Káin és Ábel* című drámáját 1978-ban mutatták be, a műsorfűzetben Sütő András szavait idézve: „Minden egyes megalázott ember magának az emberiségnek a megcsúfolása. Az önmagát megalázó pedig ennél is fájdalmasabb visszaesés az Ezzélet szintjéről. S ez Ábelben megtalálható. Az isten félelme és a félelem istene benne. Talán elegendő ok Káin kövének fölragadásához.” Pálfy G. István a *Forrás* 1979. márciusi számában elemzi és dicséri a kecskeméti előadás rendezőjét, Beke Sándort, a főszereplőket: Blaskó Pétert, Kézdy Györgyöt, Reviczky Gábort. Pálfy a „hitvagyázó” drámaíró műveit, gondolatait, színpadi előadásait elemzi. A *Forrásban* számos kritika, tanulmány jelent meg Sütő Andrásról: Rác-Székely Győző, Ablonczy László, Olasz Sándor, Pomogáts Béla, Vasy Géza tollából. Cziné Mihály 1992 februárjában Sütő András *Omló egek alatt* című kötetéről írt olvasónaplót a „Nagy Romlás érzetében, az emberi lét lavinaveszedelmeiről” szólva. Gyászórságban is, minden halál ellenében is a megmaradás, a gyarapodás, az együvértartozás reményét sugallva. És Sütő Andrásnak ajánlott versek is megjelentek a *Forrásban*: így Csiki László *Hótűkör* és Horváth Sándor *Aprócska üzenet Sütő Andrásnak*. („Gyerekkoromban a hidegben / a te szavadhoz lopóztam melegedni.”)

Sütő András könyveit, a *Forrásban* megjelent írásait, fotóit, leveleit olvasgatva („Tiszta csoda! Évtizedek után újból találkozunk, bár a tetemes idő elmúltának nem a közöny volt oka, hanem: a kényszerűség...” 1999. II. 2.) nagyon nagy szeretettel kívánunk, kívánok Sütő Andrásnak, Andrásnak, Erdélybe, Marosvásárhelyre sok boldog, új alkotásokban gazdag születésnapot, a kecskeméti nevében, baráti öleléssel:

Kecskemét, 2002. május

Szekér Endre